

УДК 334.012.64:631.
11:331.526 (1–22)
© 2012

В.П. Горьовий,
доктор
економічних наук
Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України

РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Розкрито розвиток малого підприємництва та пов'язаної з його діяльністю зайнятості сільського населення з огляду на регіональну спеціалізацію та ресурсний потенціал.

Актуальність теми. Становлення малого бізнесу в Україні відбувається в динамічних, часто змінюваних умовах. З перших років здійснення економічної реформи в Україні, попри об'єктивні труднощі перехідного періоду, відбувається швидке зростання недержавного сектору економіки, яке супроводжується зростанням кількості суб'єктів дрібного підприємництва, це, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня зайнятості сільського населення як в аграрному виробництві, так і в інших сферах діяльності.

Мета дослідження — висвітлити розвиток малого підприємництва та пов'язаної з його діяльністю зайнятості сільського населення.

Результати дослідження. Одним з основних показників, що характеризують процес становлення малого бізнесу, є динаміка зміни кількості діючих суб'єктів малого підприємництва (табл. 1).

Дані табл. 1 показують, що чисельність малих підприємств за останні роки має нестійку тенденцію. Неврегульованість державної підтримки, неадекватне оподаткування новоутворених малих підприємств спричиняє їх зменшення в різні періоди.

Про негативні тенденції процесу формування та розвитку малого бізнесу свідчить також такий показник, як кількість зайнятих у малому бізнесі (табл. 2).

Найістотніший спад темпів приросту кількості працюючих порівняно із темпами приросту кількості суб'єктів господарювання відбувся серед малих підприємств у 2011 р. Це є свідченням того, що вже у 2009–2011 рр. малі підприємства не були зацікавлені в розширенні

своєї діяльності. Майже на третину скоротилася чисельність працівників фермерських господарств.

Відбуваються певні зміни у структурі малого бізнесу і за формами власності (табл. 3).

Офіційні статистичні дані, незважаючи на їхню неповноту, недосконалість та недостатню порівнянність, все ж таки дають змогу простежити певні тенденції щодо змін галузевої структури малого підприємництва. Практично в усіх галузях господарства України не спостерігається різкого коливання питомої ваги сектору малих підприємств.

Насторожує той факт, що не спостерігається тенденції до зростання питомої ваги чисельності працівників малих підприємств, які спеціалізуються на виробничій діяльності. Так, у 2007 р. в торгівлі, громадському харчуванні, матеріально-технічному постачанні, заготівлі і посередницькій діяльності було зайнято 252,6 тис. осіб, тобто 24,3%, у 2011 — 38,2%. Отже, в зазначених галузях у 2010 р. працювала понад третина працівників малих підприємств.

Водночас слід відзначити виникнення тенденцій до зменшення питомої ваги зайнятих саме у виробничому секторі. Так, за період з 2007 по 2011 р. питома вага працівників малих підприємств у промисловості скоротилася з 25,1% до 21,9%, будівництві — з 25,5 до 11,4, сільському господарстві — з 1,2% до 0,8%. Більше ніж удвічі скоротився цей показник в науці та науковому обслуговуванні — з 6,1 до 2,9%.

У зв'язку з нестабільністю стану української економіки та законодавства значна частина малих підприємств диверсифікує свою діяль-

1. Кількість діючих суб'єктів малого бізнесу в Україні у 2006–2011 рр.

Суб'єкти	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Малі підприємства, тис. шт.	359,8	359,1	348,1	345,08	345,37	346,45
Темпи зміни, %	×	99,8	96,7	95,9	96,0	96,03
Фермерські господарства	42445	43410	42446	41906	41524	41425,00
Темпи зміни, %	×	102,2	100,0	98,7	97,8	97,10

2. Середньорічна кількість працівників, зайнятих у МП, тис. осіб*

Суб'єкти малого бізнесу	2007	2008	2009	2010	2011	2011 у % до 2007
Малі підприємства, всього	2324,7	2319,0	2227,4	2073,6	2022,40	87,00
у т.ч. в сільському й лісовому господарстві та мисливстві**	133,0	119,3	119,0	144,0	137,00	103,01
Фермерські господарства	115,3	111,7	102,8	98,4	96,50	83,69

* Розраховано за даними: Малі підприємства в Україні у 2010 році. — К.: Держкомстат України, 2011. — С. 35. ** Сільське господарство України у 2010 році. — К.: Держкомстат України, 2011. — С. 22.

ність і, власне, вони стають багатoproфільними підприємствами. Це істотно поліпшує їхнє становище на ринку за рахунок внутрішнього перерозподілу ресурсів і діяльності в різних сегментах ринку. Неоднозначна ситуація склалася в Україні з розвитком фермерського підприємництва, яке має значний вплив на зайнятість сільського населення.

На 1 січня 2011 р. в розрахунку на одне фермерське господарство припадало в середньому по Україні 103,3 га сільськогосподарських угідь. У розрізі регіонів цей показник має також значні відмінності. Найвищим він є в Харківській і Луганській областях (відповідно 192 і 188,4 га), найнижчим — у Закарпатській області (8,5 га). Вищим від середнього по Україні він є в Дніпропетровській (135 га), Запорізькій (148,3), Кіровоградській (158), Чернігівській (163,6) та Сумській (145,1 га) областях. Нижчим від середнього по Україні він є в АР Крим (93,4 га) та у Волинській (54,2), Івано-Франківській (41,9), Львівській (54,6), Миколаївській (79,3), Одеській (57,9), Тернопільській (89), Чернівецькій (36 га) областях. Така розбіжність цього показника пояснюється, з одного боку, особливостями ведення сільського господарства в різних еко-

номічних районах, а з другого — різним ставленням до розвитку фермерства з боку регіональних та місцевих органів державної влади, що, у свою чергу, підтверджує відсутність чіткої державної політики щодо розвитку фермерських господарств.

Потяг людей до вільного господарювання, традиція шанувати землю-годувальницю, активність населення зобов'язували і зобов'язують владні державні структури здійснювати земельне реформування виважено, враховуючи регіональні особливості і, звичайно, спираючись на чинне законодавство.

Становлення малого підприємництва має специфіку не лише в галузевому, а й в регіональному (територіальному) розрізі. Характеризуючи розвиток малого підприємництва в регіональному аспекті, слід зазначити, що Україна являє собою сукупність дуже неоднорідних територій, кожна з яких має неповторний профіль, притаманні тільки їй властивості. Розвинутими в індустріальному плані областями є Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська. Области, де переважає сільське господарство, — Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська. Є також об-

3. Кількість працівників, зайнятих на малих підприємствах різних форм власності, 2007–2011 рр.*

Роки	Середньооблікова чисельність працівників (осіб)	За формами власності (%)			
		державна	колективна	приватна	інші
2006	2339,0	3,6	65,6	24,5	6,0
2007	2324,7	2,0	71,6	14,2	12,2
2008	2319,0	2,5	72,4	20,6	4,5
2009	2227,4	1,9	70,9	22,0	5,2
2010	2073,6	1,8	67,4	24,6	6,2
2011	2022,4	1,9	67,2	25,1	5,8

* Дані: Статистичний щорічник України за 2003 р. — К.: Держкомстат України, 2004. — С. 343.

ласті, де сільське господарство та індустрія врівноважені, — Одеська, Київська, Харківська.

У регіональному аспекті цей показник має великі розбіжності.

Так, набагато вищий показник, ніж у середньому по країні, у Миколаївській та Харківській областях (100 і 86 відповідно), в місті Києві (258), АР Крим (83). Водночас у таких областях, як Чернігівська, Вінницька, Рівненська, він нижчий

від середнього у 1,4 раза (близько 60). Значно нижчі показники у Тернопільській області (49).

Аналізуючи дані табл. 3, необхідно зазначити, що лише в секторі малих підприємств у 2011р. було зайнято понад два мільйони осіб. Тому, враховуючи світовий досвід і соціальні інтереси суспільства, ми повинні нарощувати темпи розвитку малого та середнього бізнесу, особливо у сільській місцевості.

Висновки

Проведені дослідження свідчать, що розвиток малого підприємництва залежить від багатьох факторів, серед яких найважливішу роль відіграють регіональні (територіальні) умови. До них належать: економічний потенціал, наявність ресурсів, господарська структура, підготовка кадрів, ставлення місцевих органів влади та населення до підприємництва, стан ринкової інфраструктури, інформаційне забезпечення, традиції та психологія

населення даного регіону тощо.

Ці та інші фактори мають бути враховані під час розробки та впровадження системи регіонального управління, здійснення ефективної територіальної політики щодо розвитку малого підприємництва, що сприятиме формуванню підприємницьких структур, подоланню економічної кризи і значною мірою — ефективній зайнятості сільського населення.

Бібліографія

1. Горьовий В.П., Збарська А.В. Мале підприємство: поступи розвитку, проблеми: монографія. — К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2011. — 600 с.

2. Штимак І.В. Соціально-економічні умови розвитку селянських домогосподарств: монографія. —

К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 278 с.

3. Організація підприємницької діяльності та бізнесу: навч. посіб./В.К. Збарський, В.П. Горьовий, С.Г. Пастушенко, О.В. Сапелкіна; за ред. В.К. Збарського. — К.: Акад. праці і соц. відносин федер. спілок України, 2008. — 656 с.